

TÜRKİYE YAŞ MEYVE ÜRETİM VE İHRACATININ SON ON YILLIK DÖNEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Özge Can NİYAZ¹, Nevin DEMİRBAŞ²

ÖZET

Türkiye, sahip olduğu iklim ve toprak özellikleri nedeniyle oldukça yüksek düzeyde meyve üretim potansiyeline sahiptir. Son on yıllık ortalama itibarıyla; tarımsal üretim değerinde yaş meyve üretim değerinin payının %22, bitkisel üretim değerinin ise %33 olması, meyvecilik sektörünün ülkeye sağladığı ekonomik katkının göstergesidir. Ancak, Dünya'da önemli meyve ihracatçıları arasında yer alabilmek için üretim tek başına yeterli olamamaktadır. Üretim kadar ihracat değerinin de yüksek olması gerekmektedir. Üretim açısından potansiyeli yüksek olarak değerlendirilen Türkiye'nin, meyve ihracat verileri incelendiğinde ise istenen düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de yaş meyve üretim ve ihracatının son on yıllık döneminin SWOT analiziyle değerlendirilmesidir. Bu bağlamda ortaya çıkan gelişmeler, son on yıllık dönem itibarıyla incelenmiş, sektörün üstün ve zayıf yanları belirlenmiş, tehditler ve gelişmeyi hızlandırabilecek fırsatlar ortaya konmuştur. Çalışmada çeşitli kurum ve kuruluşlardan elde edilen yaş meyve üretim ve ihracat verileri temel istatistiki yöntemlerle değerlendirilmiştir. Buna göre, Türkiye, meyve yetiştiriciliğinde erkenciliğin sağlanabilmesi, tarımsal işgücü ücretlerinin diğer bazı ülkeler göre düşük olması ve büyük pazar konumundaki ülkelere yakın olması gibi üretim ve ihracat açısından önemli fırsatlara sahiptir. İhracat yapılan ülkelerin kalite ve standart taleplerinin karşılanamaması, zirai ilaç kalıntılarının yüksek olması, güçlü bir pazarlama organizasyonunun olmayışı, ihracat teşviklerinin ve AR-GE kaynaklarının yetersizliği ise başlıca kısıtlar olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaş meyve, üretim, ihracat, Türkiye

Evaluation of Turkey's Fresh Fruits Production and Exportation Over The Last Decade

ABSTRACT

Due to Turkey has suitable climate conditions and land structure, the potential of fresh fruits production is comparatively high level. According to the average of the last decade, the shares of fresh fruits production value in agricultural production value and in the plant production value are 22 % and 33 % respectively, those rates show the importance of fresh fruits sector in the Turkey's economy. However, the high production level is not enough by itself, for being an important exporter country in all over the world. Although Turkey has available production potential, when analyzed the fresh fruits export data, it could be noticed that it has not desired level.

The aim of this study, is to evaluate the improvements in Turkey's fresh fruits production and exportation by using the SWOT analysis over the last decade. In this context, evaluating of the threats which impending the improvements, the opportunities which speeding up the improvements, strength and weaknesses of the sector are examined over the last decade. In the study, the fresh fruits production and exportation data, which was gathered from different sources, is evaluated by using the basic statistic methods. According to this, Turkey has opportunities in production and exportation of fresh fruits such as the ability of early breeding fruit production, low agricultural labor cost by the side of other some countries and being proximity to the foreign market. On the other hand, the main strengths are that Turkey can not meet the requests on quality and standard of the importer countries, the high quantity of agricultural pesticide residue, lack of the strong marketing organization, deficiency of exporting supports and R&D source.

Keywords: Fresh fruits, production, exportation, Turkey

1.GİRİŞ

1.1.Konunun önemi

Gün geçtikçe sağlığa ve sağlıklı gıdaya verilen önem artmaktadır. Meyveler, şüphesiz ki sağlıklı ve dengeli beslenmede önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, giderek artan nüfusun yeterli ve dengeli beslenmesi açısından meyve üretim ve pazarlaması da önemli hale gelmektedir.

Meyvecilik sektörü, insan beslenmesinde önemli olduğu kadar, ekonomik anlamda da ülkeler adına artı değer yaratmaktadır. Meyve üretiminde birim alandan elde edilen gelir, diğer bazı ürün

gruplarına göre daha fazladır (TKB, 2005). Meyve yetiştiriciliğine dayalı katma değeri yüksek ürünler ülke ekonomilerine önemli katkılar yapmakta ve bu katkılar yetiştiricilik yapılan yöreye yansımaktadır. Meyveler toplandıktan sonra doğrudan tüketilebilir ürünler olmaları nedeniyle işlenmemiş halleri de gelir kaynağı olmaktadır. Ayrıca meyveciliğin ihracata sağladığı katkı da yadsınamayacak düzeydedir.

Türkiye sahip olduğu iklim ve toprak özellikleri nedeniyle meyve üretimine son derece uygundur. Bu nedenle, meyve üretim potansiyeli de oldukça yüksektir. Hemen her mevsimde, birçok meyve çeşidi, birçok ilde yetiştirilebilmektedir. Uygun ekolojik

¹ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tarım Ekonomisi Bölümü 17000, Çanakkale.

² Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü 35000, İzmir.

koşullar birçok meyve çeşidinin de erkenci olarak üretimine fırsat vermektedir. Bu özellikleriyle, Türkiye meyve ihracatında diğer ülkeler karşısında avantajlı bir konumdadır.

Türkiye'de son on yıllık yaş meyve üretim değeri ortalaması itibarıyla; tarımsal üretimde yaş meyve üretimin payı %22, bitkisel üretim değerinde ise %33 düzeyindedir. Bu oranlar meyvecilik sektörünün ülkeye sağladığı ekonomik katkının göstergeleridir.

Bununla birlikte, Dünya'da önemli meyve ihracatçıları arasında yer alabilmek için üretim tek başına yeterli olmamaktadır. Üretim kadar ihracat değerinin de yüksek olması gerekmektedir. Üretim açısından potansiyeli yüksek olarak değerlendirilen Türkiye, meyve ihracatı açısından istenen düzeye erişememiştir.

Meyvecilik, Türkiye'nin tarımsal ekonomisi içinde önemli bir yere sahiptir. Meyve üretimi, yurtiçi meyve talebinin, yine yurtiçi üretimle karşılanmasını sağlamanın yanı sıra, tarıma dayalı sanayiye de hammadde sağlayan bir üretim dalıdır. Aynı zamanda meyvelerin ihraç edilmesi ile ülkeye döviz girişi sağlanmaktadır. Yetiştirilen meyvelerin, ihraç edilmesi sonucu iç pazarda elde edilenden daha fazla gelir elde edilebilmektedir. Bu nedenle, Türkiye'de yaş meyve üretimi ve ihracatı önemlidir. Bu gerekçelerle Türkiye'de yaş meyve üretim ve ihracatındaki gelişmeleri çeşitli göstergelerle ortaya koyan ve sektörün üstünlüklerini, zayıflıklarını, tehditlerini ve fırsatlarını değerlendiren bu çalışma önemli görülmektedir. Son on yıllık dönemin ele alınması, çalışmanın güncelliğini sağlamakta, önemini artırmaktadır.

1.2. Çalışmanın amacı

Çalışmanın ana amacı, Türkiye'de yaş meyve üretim ve ihracatında ortaya çıkan gelişmelerin, son on yıllık dönem itibarıyla ve SWOT analizi ile incelenmesidir. Bu bağlamda üstünlükler, zayıflıklar, tehditler ve fırsatlar ortaya konulmuştur.

1.3. Çalışmanın kapsamı

Bu çalışma, Türkiye'nin son on yıllık dönemdeki (2000-2009) meyve üretim ve ihracatını konu almaktadır. Son on yıllık dönem için elde edilemeyen veriler², 2000-2007 yılları arasındaki dönem için değerlendirilebilmiştir.

Çalışmada istatistik bölge sınıflandırması ve tarımsal bölge sınıflandırması ile yaş meyve üretiminin en yüksek olduğu on ilin verileri kullanılmıştır.

Meyve türleri itibarıyla yaş meyve üretimindeki gelişmeler incelenirken, meyvelerin çok fazla çeşidi bulunması nedeniyle, sadece yaş meyve üretim değeri içinde yüksek pay alan meyveler seçilmiştir. Türkiye'de otuz dokuz meyve türü yetiştirilmektedir (TÜİK, 2007). Üretim değerleri verilen on üç meyvenin, otuz dokuz meyve içinde ki payı %48'dir (TÜİK, 2008).

1.4. Materyal ve Yöntem

Çalışma, konuya ilişkin ikincil kaynaklardan elde edilen veri ve bilgilerden oluşmaktadır.

Kullanılan veriler; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Uluslararası Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve İhracatı Geliştirme Merkezi'nin (İGEME) yayınladığı istatistiksel verilerden oluşmaktadır. Yine, Türkiye İhracatçıları Meclisi (TİM), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Merkez Bankası (MB), Akdeniz İhracatçı Birlikleri'nin (AİB) yayımlarından ve daha önce hazırlanan akademik çalışmalardan da yararlanılmıştır.

İncelenen kaynaklarda ürünlere ilişkin üretim değerleri nominal olarak verilmiştir. İlgili veriler, 2005 yılını baz alan genel TEFE deflatörü ile enflasyonun getirdiği artışlardan arındırılmış ve reel hale getirilmiştir.

Verilerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sırasında yüzde hesapları, basit indeks, aritmetik ortalama gibi temel istatistiksel yöntem ve tekniklerden yararlanılmıştır.

İhracat ve üretim verilerinin karşılaştırılabilmesi

Çizelge 1: Yaş meyve üretim değerinin tarımsal üretim değeri içindeki payı (Milyon TL)

Yıllar	Tarımsal Üretim Değeri (1)	İndeks	Yaş Meyve Üretim Değeri (2)	İndeks	(%) (2/1)
2000*	20 073	100	4 645	100	23.1
2001	16 722	83	3 696	80	22.1
2002	18 194	91	4 385	94	24.1
2003	18 690	93	4 328	93	30.8
2004	18 255	91	3 622	78	19.8
2005	18 131	90	4 674	101	25.8
2006	18 308	91	4 834	104	26.4
2007	18 891	94	4 782	103	25.3
2008**	26 456	132	5 463	118	36.1
2009	27 833	139	5 170	111	18.6
TOPLAM	201 553		45 599		22.6

Kaynak: *TÜİK, (2000-2007), "Tarımsal Yapı, Üretim, Fiyat, Değer", Ankara.

**TÜİK, www.tuik.gov.tr, Erişim: 26.12.2010.

için, dolar olarak gösterilen ihracat değerleri, Merkez Bankası'ndan alınan her yıla ait döviz kuru ortalamasıyla Türk lirasına çevrilmiştir.

2.TÜRKİYE YAŞ MEYVE ÜRETİMİNİN SON ONYILLIK DÖNEMİ

Türkiye'de toplam tarım alanında meyvelik alanın (meyvelik, bağ ve zeytinlik) payı %11.7'dir. Yaş meyve üretim alanı ise bunun içinde %5'lik bir paya sahiptir (DPT, 2007). Yine, 2009 yılı itibariyle toplam bitkisel üretim değerinin yaklaşık %33.5'i meyve üretimine aittir. Meyve üretiminde pazarlanan kısmın oranı % 86.2 olarak belirtilmektedir (TÜİK, 2007). Türkiye, dünya toplam portakal üretiminin % 2.2'sini, elmanın % 4'ünü, üzümün % 6'sını üretmektedir (Altıntaş ve diğ., 2009).

2.1 Yaş meyve üretiminin tarımsal üretimdeki yeri

Türkiye yaş meyve üretiminin tarımsal üretimdeki payı dönem başı olan 2000 yılında %23.1 oranında olup; dönem sonunda %18.6 seviyesindedir. Yıldan yıla dalgalanma gösteren meyve üretim değerinin, son on yıllık ortalama itibariyle tarımsal üretim içindeki payı ise %22.6'dır. Bu oran meyve üretiminin tarımsal üretimde önemli bir yere sahip olduğunun göstergesidir.

2.2 Yaş meyve üretim değerinin bitkisel üretim değerindeki yeri

Türkiye yaş meyve üretiminin bitkisel üretim içindeki payı dönem başında %31.1 iken, dönem sonunda %33.5'e çıkmıştır. 2000-2009 yılları toplamına göre; yaş meyve üretiminin bitkisel üretim içindeki payı ise % 32.5'tir. Son on yıl itibariyle, bitkisel üretimin yaklaşık üçte birini yaş meyve üretimi oluşturmaktadır.

2.3 Meyve türleri itibariyle yaş meyve üretimindeki gelişmeler

2000-2009 yılları yaş meyve üretim değerleri ortalamasına göre üretimdeki payları itibariyle

Çizelge 2: Yaş meyve üretim değerinin bitkisel üretim değerindeki payı (Milyon TL)

Yıllar	Bitkisel Üretim Değeri (1)	İndeks	Yaş Meyve Üretim Değeri (2)	İndeks	(%) (2/1)
2000*	14 920	100	4 645	100	31.1
2001	12 832	86	3 696	80	28.8
2002	14 089	94	4 385	94	31.1
2003	14 038	94	4 328	93	30.8
2004	13 014	87	3 622	78	27.8
2005	13 694	92	4 674	101	34.1
2006	13 595	91	4 834	104	35.6
2007	13 460	90	4 782	103	35.5
2008 **	15 140	101	5 463	118	36.1
2009	15 445	104	5 169	111	33.5
TOPLAM	140 227		45 598		32.5

Kaynak: * TÜİK, (2000-2007), " Tarımsal Yapı, Üretim, Fiyat, Değer ", Ankara.

**TÜİK, www.tuik.gov.tr, Erişim: 15.12.2010.

meyvelerin öncelik sırası şöyledir; üzüm (%17.2), elma (%11.7), portakal (%4.7), kayısı (%3.7), şeftali (%3.2), armut (%2.5), mandalina (%2.3), muz (%2.3), incir (%2.1), çilek (%1.6), erik (%1.3), nar (%0.6) dır. Son on yıllık dönemde yaş meyve türleri arasında en yüksek getiriyi sağlayan üç ürün sırasıyla üzüm, elma ve portakal olmuştur.

Çizelge 3 ve Çizelge 4'te, son on yıllık veriler baz alınarak toplam meyve üretim değeri içinde %48 paya sahip olan 13 adet meyvenin üretim değerleri ve meyve veren ağaç/omca sayıları her meyve için ayrı ayrı verilmiştir. Böylece son on yıla ait meyve üretim değerleri ve meyve veren ağaç-omca sayısı ile karşılaştırılarak daha sağlıklı sonuçlara ulaşılması hedeflenmiştir.

2.4 Meyve üretiminin bölgesel dağılımı

Türkiye'de yaş meyve üretiminin iller bazında dağılımını göstermek amacıyla, istatistik bölge sınıflandırmasına ve tarımsal bölge sınıflandırmasına göre yaş meyve üretimi incelenmiştir. Her iki sınıflandırmaya göre, Türkiye yaş meyve üretiminin en yoğun olduğu üç il İzmir, Manisa ve Aydın'dır. Bu illerin Ege Bölgesi'nde oluşu tesadüf değildir. Yaş meyve üretiminin en yüksek olduğu coğrafi Bölgeler Ege ve Akdeniz Bölgeleridir.

3.TÜRKİYE YAŞ MEYVE İHRACATININ SON ONYILLIK DÖNEMİ

Türkiye 5,169 milyon TL yaş meyve üretim değeri ile dünyanın önemli meyve üreticileri arasındadır (TÜİK, 2008). Yaş meyve ihracatının üretime oranı ise sadece %8 civarındadır (İGEME, 2008). Bu yapının en önemli nedenleri ürünlerin gıda sanayiinde hammadde olarak kullanılması, yurt içinde sofralık olarak tüketilmesi ve ihracata konu olan yaş meyvelerin, uluslar arası piyasalarda talep edilen standartlara uygun kalitede üretilmemesi olarak belirtilmektedir (DPT, 2004). Türkiye'nin üretimdeki güçlü pozisyonuna rağmen, son on yıllık verilere göre meyve ihracatının tarımsal ihracat gelirleri içindeki payı fındık hariç tutulduğunda sadece %7

Çizelge 3: Meyvelerin son on yıllık üretim değerleri ve meyve veren ağaç-omca sayıları

Yıllar	Üzüm (Milyon TL)	Meyve veren (Bin Adet)	Elma (Milyon TL)	Meyve veren (Bin Adet)	Portakal (Milyon TL)	Meyve veren (Bin Adet)	Kayısı (Milyon TL)	Meyve veren (Bin Adet)	Şeftali (Milyon TL)	Meyve veren (Bin Adet)	Armut (Milyon TL)	Meyve veren (Bin Adet)
2000*	3 388	535	1 960	32 300	609	11 680	633	10 730	471	12 260	405	10 760
2001	2 795	525	1 694	32 550	546	11 800	467	10 925	451	12 700	389	10 640
2002	3 507	530	1 734	33 000	521	11 770	361	11 130	476	13 000	356	10 510
2003	3 637	530	1 985	35 000	553	12 200	595	11 350	503	13 300	415	10 450
2004	2 099	520	1 551	35 498	622	12 400	399	11 500	411	13 650	371	10 420
2005	2 568	516	2 056	36 294	800	12 071	1 010	12 000	555	13 900	441	10 400
2006	2 419	5 138	1 650	36 444	725	12 275	513	12 202	574	13 840	440	9 956
2007	2 529	4 846	2 103	38 328	735	12 221	639	12 605	599	14 375	507	10 007
2008**	2 426	4 827	2 030	38 906	749	13 044	746	13 261	554	14 076	454	9 877
2009	3 135	(-)	1 957	39 951	635	13 394	753	13 490	560	13 928	450	9 919

Kaynak: * TÜİK, (2000-2007), "Tarımsal Yapı, Üretim, Fiyat, Değer", Ankara. **TÜİK, www.tuik.gov.tr, 12.12.2010.

Çizelge 4: Meyvelerin son on yıllık üretim değerleri ve meyve veren ağaç-omca sayıları

Yıllar	Mandalina (Milyon TL)	Meyve veren (Bin Adet)	Muz (Milyon TL)	Meyve veren (Bin Adet)	İncir (Milyon TL)	Meyve veren (Bin Adet)	Çilek (Milyon TL)	Meyve veren (Bin Adet)	Erlik (Milyon TL)	Meyve veren (Bin Adet)	Nar (Milyon TL)	Meyve veren (Bin Adet)
2000*	333	8 370	193	2	389	8 950	195	9	187	7 360	54	2 485
2001	304	8 580	183	2	367	9 400	143	10	185	7 335	52	2 530
2002	312	8 700	236	2	306	9 600	193	10	181	7 350	53	2 670
2003	335	9 400	306	3	383	9 700	198	10	198	7 450	69	3 190
2004	382	9 100	331	3	343	9 700	202	9	201	7 600	64	3 200
2005	394	9 230	459	3	427	9 450	273	10	212	7 600	73	3 220
2006	411	9 456	509	39	377	9 958	283	99	207	7 572	99	3 136
2007	421	8 937	490	44	302	9 855	361	108	243	7 737	121	3 611
2008**	403	8 977	501	43	279	9 271	353	112	233	7 750	134	4 017
2009	466	9 232	450	(-)	264	9 337	354	(-)	238	7 743	173	5 092

Kaynak: * TÜİK, (2000-2007), "Tarımsal Yapı, Üretim, Fiyat, Değer", Ankara. **TÜİK, www.tuik.gov.tr, 12.12.2010.

Çizelge 5: İstatistik bölge sınıflandırmasına göre yaş meyve üretim değeri (Milyon TL)

İller	2000-2007 Üretim Değeri	Bölge Toplamında İllerin Payı (%)	Türkiye Toplam MÜD' de İllerin Payı (%)
Afyon	35	3.6	0.8
Aydın	219	22.6	5.1
Denizli	119	12.3	2.7
İzmir	227	23.4	5.3
Kütahya	23	2.4	0.5
Manisa	232	23.9	5.4
Muğla	101	10.4	2.4
Uşak	14	1.4	0.3
Bölge toplamı	970	100	16.8
TÜRKİYE	4,263		100

Kaynak: TÜİK, (2000-2007), "Tarımsal Yapı, Üretim, Fiyat, Değer", Ankara.

Çizelge 6: Tarımsal bölge sınıflandırmasına göre yaş meyve üretimi (Milyon TL)

İller	2000-2007 Üretim Değeri (Milyon TL)	Bölge Toplamında İllerin Payı (%)	Türkiye Toplam MÜD' de İllerin Payı (%)
Aydın	219	17.3	5.1
Balıkesir	111	8.8	2.6
Burdur	16	1.3	0.4
Çanakkale	96	7.6	2.2
Denizli	119	9.4	2.8
Isparta	141	11.2	3.3
İzmir	227	18.0	5.3
Manisa	232	18.4	5.4
Muğla	101	8.0	2.4
Toplam	1,262	100	29.6
TÜRKİYE	4,264		100

Kaynak: TÜİK, (2000-2007), "Tarımsal Yapı, Üretim, Fiyat, Değer", Ankara.

Türkiye'de yaş meyve üretim değerinin ülke genelinde en yüksek olduğu on il sırasıyla Mersin, Antalya, Manisa, İzmir, Aydın, Bursa, Hatay, Isparta, Adana ve Sakarya'dır.

Çizelge 7: Yaş Meyve Üretim Değeri En yüksek On İl (Milyon TL)

Yıllar	Mersin	Antalya	Manisa	İzmir	Aydın	Bursa	Hatay	Isparta	Adana	Sakarya
2000	1 176	589	877	1 412	941	672	525	539	436	617
2001	1 042	663	820	524	465	499	391	470	448	449
2002	1 273	632	1 145	1 032	954	559	492	519	430	400
2003	1 362	920	1 080	595	487	667	492	482	464	312
2004	1 316	914	489	814	1 015	490	564	490	497	491
2005	1 610	1 125	712	635	708	721	690	543	577	462
2006	1 669	1 161	814	935	1 177	741	758	499	534	636
2007	1 961	1 232	742	621	589	808	778	523	524	470

Kaynak: TÜİK, (2000-2007), "Tarımsal Yapı, Üretim, Fiyat, Değer", Ankara.

düzeyindedir (TÜİK, 2008).

3.1 Tarım ürünlerinin Türkiye toplam ihracatındaki payı

Tarımın genel ihracat içindeki payı dönem başında %14 iken, dönem sonunda %13'tür. Son on

yıllık veriler incelendiğinde bu oranın yıldan yıla az bir değişim gösterdiği görülmektedir. Söz konusu oran 2008 yılında % 10'la minimum, 2001 yılında %15'le maksimum düzeydedir. 2000-2009 yılları ortalamasına göre, Türkiye'de tarımsal ihracatın toplam ihracata oranı %12'dir.

Çizelge 8: Türkiye’de tarım ürünlerinin toplam ihracat içindeki payı (Milyon \$)

Yıllar	Toplam İhracat (1)	İndeks	Tarımsal İhracat (2)	İndeks	(%) (2/1)
2000	27 180	100	4 014	100	14
2001	31 042	114	4 703	117	15
2002	36 173	133	4 415	110	12
2003	47 870	176	5 788	144	12
2004	64 010	236	7 185	179	11
2005	73 416	270	9 199	229	12
2006	85 745	315	9 764	243	11
2007	107 271	395	11 357	283	11
2008	132 027	486	13 559	338	10
2009	102 143	376	13 260	330	13
TOPLAM	706 877		83 244		12

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi, www.tim.org, Erişim: 19.12.2010.

3.2 Türkiye tarımsal ürün ihracatında yaş meyve ihracatının payı

Türkiye tarımsal ürün ihracatında yaş meyve ihracatının payı dönem başında %6 iken, dönem sonunda %10'a çıkmıştır. Tarımsal ihracat içinde yaş meyve ihracatının payı %3 ile 2003-2004 yıllarında minimum, %10 ile 2009 yılında maksimum olmuştur. 2000-2009 yılları, yaş meyve ihracat değerleri ortalamasına göre; yaş meyve ihracatının tarımsal ihracat içindeki payı %7'dir.

3.3 Yaş meyve ihracatında öncelikli ürünler

Meyve türlerinin son on yıllık yaş meyve ihracat değerindeki payları sırasıyla şöyledir; limon (%23.1), mandalina (20.5), kiraz (%15.3), üzüm (%14.1), portakal (%12.7), altıntop (%8.5), şeftali (%2.9), incir (%2.3), kayısı (%1.8), elma (%1.7), armut (%1), ayva (%0.7), erik (%0.3)' tür. En yüksek ihracat getirisi sağlayan üç meyve türü sırasıyla limon, mandalina ve kirazdır.

Çizelge 9: Tarımsal ürün ihracat değerinde yaş meyve ihracat değerinin payı (Milyon \$)

Yıllar	Tarımsal İhracat Değeri (1)	İndeks	Yaş Meyve İhracat Değeri (2)	İndeks	(%) (2/1)
2000*	4 014	100	257	100	6
2001	4 703	117	337	131	7
2002	4 415	110	393	153	9
2003**	5 788	144	197	77	3
2004	7 185	179	221	86	3
2005***	9 199	229	685	267	7
2006	9 764	243	779	303	8
2007****	11 357	283	907	353	8
2008	13 559	338	1,056	411	8
2009*****	13 260	330	1,266	492	10
TOPLAM	83 244		6,098		7

Kaynak: * İGEME, (2005), Yaş Meyve Sebze Raporu, Ankara, **İGEME, (2008), Yaş Meyve Sebze Raporu, Ankara, ***İGEME, (2010), Fresh Fruits and Vegetables Report, Ankara, ****AİB, (2008), 2007/ 2008 Ocak-Aralık Yaş Meyve Sebze İhracatçı Birliği Değerlendirme Raporu, Mersin, *****AİB, (2009), 2008/2009 Ocak -Aralık Yaş Meyve Sebze İhracatçı Birliği Değerlendirme Raporu, Mersin.

Çizelge 10: Son on yılda bazı meyve türlerinin ihracat değerleri (Milyon \$)

Yıllar	Limon	Mandarin	Kiraz	Üzüm	Portakal	Altıntop	Elma	Kayısı	Şeftali
2000	66	48	23	29	30	22	7	3	4
2001	75	71	49	33	46	19	7	4	7
2002	86	29	5	3	56	29	6	3	8
2003	79	87	77	51	59	32	10	7	24
2004	80	95	118	81	51	52	10	9	12
2005	164	99	92	91	70	49	11	10	20
2006	153	137	129	84	99	69	10	9	22
2007	194	155	144	131	92	72	5	11	16
2008	202	196	113	169	96	82	12	32	37
2009	277	253	132	155	169	88	23	20	24

Kaynak: Food and Agriculture Organization, www.fao.org, Erişim:01.04.2011.

4.TÜRKİYE YAŞ MEYVE ÜRETİM ve İHRACATININ SWOT ANALİZİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Üretim ve ihracatın karşılaştırılması

2000-2009 dönemi için meyve ihracatının meyve üretimine oranları Çizelge 11'de gösterilmiştir. Son on yılın ortalamasına göre, yaş meyve üretim değeri içinde yaş meyve ihracat değerinin oranı %17.8'dir. Yani üretimin sadece %17.8'si ihracata gitmekte ve döviz getirisi sağlamaktadır.

4.2 Üretimde üstünlükler

Türkiye'de hemen hemen her mevsimde ve her bölgede meyve üretim olanağı mevcuttur (Akbaş ve diğ., 2005). Meyvecilik sektörünün gelişimine uygun iklim ve toprak koşulları üretimin artmasında tetikleyici bir unsurdur.

Türkiye'de uygun koşullar nedeniyle uzun yıllardır meyve yetiştiriciliği yapıldığından üreticiler belirli bir bilgi birikimine sahiptir. Üreticilerin yetiştiricilik alanında bilgi ve beceriye sahip olması, meyve üretimi için bir avantajdır.

Tarımsal işgücü ücretlerinin, rakip ülkelere göre daha düşük olması ve sektörde işgücünün çok olması nedeniyle, Türkiye meyve yetiştiriciliğinde diğer ülkelere göre daha avantajlı kabul edilmektedir (İGEME, 2008).

4.3 Üretimde zayıflıklar

Tarımsal üretimin ve dolayısıyla meyve yetiştiriciliğinin, büyük ölçüde iklim koşullarına bağlı olması, bazı dönemlerde üretim açısından kısıtlayıcı olabilmektedir (Kanber ve diğ., 2008).

Girdi fiyatlarındaki belirsizlikler, üretim kararı üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Üretim planlaması açısından ileriye dönük projeksiyonlar yapılabilmesine engel olabilmektedir (Artukoğlu ve diğ., 2009).

Meyve yetiştiriciliği ve pazarlaması konularında, araştırma ve geliştirme (AR-GE) çalışmalarına ayrılan kaynakların yetersiz oluşu, teknik ve ekonomik anlamdaki gelişmeleri kısıtlamaktadır.

Yine, çok yıllık ürünlerde sözleşmeli üretim uygulamalarının yaygın olmayışı, meyve üretimini olumsuz yönde etkilemektedir (Akbaş ve diğ., 2005).

Üretici örgütlerinin zayıf yapısı nedeniyle üreticiler için önem taşıyan kararların alınmasında (fiyat oluşumu gibi) üreticilerin etkisiz kalmaları bir diğer kısıttır. Gelişmiş ülkelerde, özellikle Avrupa Birliğinde üreticilerin tamamına yakınının örgütlenmiş olması sürdürülebilir tarıma olanak vermektedir (Vural, 2006).

Piyasa araştırma mekanizmalarının, tam anlamıyla yeterli olmaması, üretime yön verecek doğru ve güvenilir bilgiye ulaşılabilirliği engelleyen ve dolaylı da olsa üretim açısından kısıt oluşturan bir diğer faktördür (İGEME, 2008).

4.4 Üretimde fırsatlar

Dengeli ve sağlıklı beslenme için meyve tüketimi zorunludur. Giderek artan nüfus dolayısıyla, insanların beslenmesinde meyveler gittikçe önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Bu gereklilik üretimi teşvik eden en önemli unsurdur. Meyvelere olan talep, arzu pozitif yönde etkilemektedir (Vural, 2006).

Meyve üretim teknolojilerinin gelişmesi sonucu, meyve verimi yükselmekte iken kaliteli ürün yetiştirme olanakları da artmaktadır. Biyoteknoloji alanındaki gelişmeler, meyvecilik sektöründe verimin artmasını sağlamaktadır (TKB, 2005).

Tarla bitkileri gibi diğer bazı ürün gruplarına göre, meyve üretiminde birim alandan elde edilen gelir daha fazladır (TKB, 2005). Bu nedenle meyvecilik, ekonomiye önemli bir katkı sağlamaktadır. Meyvecilik sektöründe yaratılan katma değer, yüksekliği, meyve üretimini teşvik

Çizelge 11: Yaş meyve üretim ve ihracat değerlerinin karşılaştırılması (Milyon TL)

Yıllar	Yaş Meyve İhracat Değeri (Milyon TL) (1)	İndeks	Yaş Meyve Üretim Değeri (Milyon TL) (2)	İndeks	Üretimde İhracatın Payı (%) (2/1)
2000	*161	100	**4 645	100	3.5
2001	415	258	3 696	80	11.2
2002	561	348	4 385	94	12.8
2003	279	173	4 328	93	6.4
2004	295	183	3 622	78	8.2
2005	923	573	***4 674	101	19.7
2006	1 067	663	4 834	104	22.1
2007	1 187	737	4 782	103	24.8
2008	1 306	811	5 463	118	23.9
2009	1 924	1 195	5 169	111	37.2
TOPLAM	8 118		45 599		17.8

Not: İhracat ve üretim verilerinin karşılaştırılabilmesi için, dolar olan ihracat değeri her yıla ait ortalama döviz kuru ile Türk lirasına çevrilmiştir.

Kaynak: * İGEME, (2005, 2008, 2010), *Yaş Meyve Sebze Raporu, Ankara* ., ** TUİK, (2000 -2007), " *Tarımsal Yapı, Üretim, Fiyat, Değer* ", Ankara., ***TUİK, www.tuik.gov.tr , 15.12.2010.

etmek için önemli bir unsurdur (İGEME, 2008).

4.5 Üretimde tehditler

Üretim planlamasına gereken öneminin verilmemesi nedeniyle, sık görülen arz fazlalığı ve buna bağlı olarak görülen aşırı fiyat dalgalanmaları, meyve üreticilerini zor durumda bırakmaktadır (TKB, 2005).

Meyvecilik ile ilgili teknolojilerin sürekli yurt dışından temin edilmesi, ülkede sıklıkla döviz kaybına neden olmaktadır.

4.6 İhracatta üstünlükler

Türkiye'nin konumu itibariyle büyük pazar durumunda olan ülkelere yakınlığı, ulaşım ve nakliye açısından büyük bir avantaj sağlamaktadır.

Rakip birçok ülkeye göre, Türkiye'de meyve yetiştiriciliğinde erkenciliğin sağlanabilmesi, meyve ihracatı açısından büyük bir fırsat olarak değerlendirilmektedir (TKB, 2005).

4.7 İhracatta zayıflıklar

Meyve ihraç edilmek istenen ülkelerin talep ettiği standartlara göre üretim yapılamaması, meyvelerdeki zirai kalıntı miktarının izin verilenden çok daha yüksek olması gibi nedenler ihracatın gelişimi önündeki en önemli kısıtlardır (YMS, 2009). Özellikle yoğun pestisit kullanılan Ege ve Akdeniz Bölgelerinin, sebze ve meyvelerin entansif biçimde yetiştirildiği alanlara sahip olması ve ihracata yönelik gıda endüstrisinin hammaddeleri de büyük ölçüde bu bölgelerden sağlanması dikkat edilmesi gereken bir noktadır (Burçak ve diğ., 2005).

Türkiye'de mevcut meyve üretiminin değerlendirilmesinde bu ürünleri işleyen sanayinin genelde istenen düzeye gelemediği belirtilmektedir (Demirbaş, 1994). Meyve işleme sanayinin gelişmemiş olması ihracatı olumsuz etkilemektedir.

Güçlü bir pazarlama organizasyonunun olmayışı, ihracat desteklerinin yetersizliği, AR-GE'ye ayrılan kaynakların azlığı, pazar araştırmalarının teşvik edilmeyişi, işleme ve marka tanıtımının yetersiz kalışı, yurt dışı fuarlara katılımın az olması gibi faktörler yaş meyve ihracatının önünde duran önemli zayıflıklar arasında sayılabilmektedir.

4.8 İhracatta fırsatlar

Taze olarak tüketim ve ihracat imkanının yanında gıda sanayiinde işleme ve derin dondurma suretiyle dış pazar isteklerine cevap verebilecek bir yapının oluşturulmaya başlanması ihracat açısından önemlidir (Akbay ve diğ., 2005). Yaş meyve taşımacılığına uygun soğuk zincirin oluşturulmaya başlanması üretilen meyvelerin depolanarak ihracata konu olabildiğini sağlamıştır (İGEME, 2005).

Son yıllarda ihracat üzerine olumlu etki yapacak dış ticaret şirketlerinin kurulması da ihracat açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir (İGEME, 2008).

HACCP, GLOBALGAP gibi dünyada kabul görmüş kalite ve standardizasyon uygulamalarına Türkiye'de de başlanması ihracat yapılan ülkelerin taleplerini karşılamada avantaj yaratan bir diğer önemli unsurdur.

4.9 İhracatta tehditler

Avrupa Birliği ülkelerinin kendi iç pazarlarını korumak amacıyla Türkiye'nin ihracatına uyguladığı kotalar, ihracatı sınırlandırıcı önemli bir diğer etken olarak ortaya çıkmaktadır (TKB,2005). Yine bu önlemler kapsamında dönem dönem yükselen gümrük vergileri yaş meyve ihracatını zorlaştırmaktadır.

İhracatçı açısından çok önemli bir husus olan Türk parasının döviz karşısındaki değer değişimleri de ihracat kararında önemli olabilmektedir. Döviz kurunun sabit olmayışı ve kurun düşük düzeyde kalması, ihracatçıyı zarar etme riski ile karşı karşıya getirebilmektedir (İGEME, 2008).

5.ÖZET ve SONUÇ

Türkiye uygun iklim koşulları ve toprak yapısı, üretimde erkenciliğin sağlanabilmesi, gelişmekte olan meyve üretim teknolojileri, tarımsal işgücünün yoğun olması, meyve yetiştiriciliğinde deneyimli üreticileri nedenleriyle meyve üretimi açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Fakat girdi fiyatlarındaki belirsizlikler, üretim planlamasına gereken önemin verilmemesi, meyve yetiştiriciliği ve pazarlaması konularında AR-GE faaliyetlerine ayrılan bütçenin yeterli olmaması, üretici örgütlerinin zayıf yapısı gibi nedenlerden dolayı sahip olduğu üretim potansiyelin tam olarak değerlendirilmesi kısıtlanmaktadır.

Türkiye'nin yaş meyve ihracatında ise büyük pazar konumundaki ülkelere yakın olması, dış pazarın isteklerine cevap verebilecek bir yapının oluşmaya başlaması, dış ticaret şirketlerinin sayısının giderek artması, kalite ve standardizasyon uygulamalarının yaygınlaşması gibi noktalar dikkat çekmektedir. Üretimde olduğu gibi ihracatta da zirai kalıntı problemi, standartların istenen düzeye henüz gelmemiş olması, yabancı paraların değer değişimleri, pazarlama organizasyonunun zayıflığı gibi kısıtlayıcı etkenler bulunmaktadır.

Dünya'da, üretici ülkeler arasında yer alabilmek, ihracatın ne ölçüde başarıyla gerçekleştirildiğine bağlıdır. Bu anlamda da üretim miktarı, endüstri kalitesi, alt yapı ve kullanılan girdiler, finans ve pazar koşulları gibi dünyada kabul görmüş rekabet kriterleri doğrultusunda, Türkiye yaş meyve sektörünün yapılandırılması gerekmektedir. Aksi takdirde, üretici olmak rekabet açısından tek başına bir anlam ifade etmemektedir.

Türkiye'de son on yılda tarımsal üretimde yaş meyve üretiminin payı %22 olmasına rağmen, tarımsal ihracatta yaş meyve ihracatının oranı yaklaşık %8'dir. İhracat oranını arttırabilmek için yerine getirilmesi gereken bazı zorunluluklar bulunmaktadır.

Uluslar arası pazarda rekabet gücünü arttırabilmek için sözleşmeli tarım uygulamaları geliştirilmeli ve istenen kalitede ürünlerin üretilmesi teşvik edilmelidir.

Alıcı ülkelerin kalite ve standardizasyon talepleri göz önüne alınarak üretime başlanmalıdır. Avrupa Birliğine ihracat yapan Türk firmaları, üye ülkelerdeki tüketicilerin sağlık ve çevre konusundaki duyarlılıklarının farkında olmalı, pazar taleplerine ve yasal düzenlemelere uygun ürünler sunarak tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmalıdır.

Küresel pazarda rekabet artışı nedeniyle Türk markası ve Türk ürününün tanınması sağlanmalıdır. Üretim ve pazarlama organizasyonlarının yetersizlikleri giderilmeli, hem üretim hem de pazarlama alanlarında kooperatifleşmeye gidilmelidir. Üretim ve özellikle ihracat destekleri gerçek anlamda teşvik edici seviyede olmalıdır. İhraç edilecek malların kalitesinin korunabilmesi için, soğuk hava zinciri ve depolama konularında da destekler verilmelidir.

Yaş meyve üretim ve ihracatına ilişkin önlem ve teşviklerin bir bütün olarak meyve üretim ve pazarlama politikaları içinde ele alınması ve yürütülmesi, sektörün üretim ve ihracatta sürdürülebilirliği için en etkin çözüm olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akbay, C., Candemir, S., ve Orhan, E., 2005. Türkiye'de Yaş Meyve ve Sebze Ürünleri Üretim ve Pazarlaması, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen ve Mühendislik Dergisi, Sayı: 2, Kahramanmaraş, s. 96-107.
- Akdeniz İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, 2008. 2007/2008 Ocak-Aralık Yaş Meyve Sebze İhracatçı Birliği Değerlendirme Raporu, Mersin.
- Akdeniz İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, 2009. 2008/2009 Ocak-Aralık Yaş Meyve Sebze İhracatçı Birliği Değerlendirme Raporu, Mersin.
- Altıntaş, G., Boran, Ş., 2009. Türkiye'nin Tarım Ürünleri Pazarındaki Yeri ve Çözüm Önerileri, İzmir Ticaret Odası AR-GE Bülteni, İzmir.
- Artukoğlu, M., Güneş E., Kızılaslan, H., Şengül, H., 2009. Tarımsal Girdi Kullanımı ve Politikaları, www.zmo.org.tr, [Erişim:05.04.2011]
- Burçak, A., Delen, N., Durmuşoğlu, E., Güncan, A., Güngör, N., 2005. Türkiye'de Pestisit Kullanımı, Kalıntı ve Organizmalarda Duyarlılık Azalışı Sorunları, Türkiye Ziraat Mühendisliği 6. Teknik Kongre, Ankara.
- Demirbaş, N., 1994. Türkiye'de ve Özellikle Ege Bölgesinde MeyveSebze İşleme Sanayinin Mevcut Üretim ve Pazarlama Yapısının Analizi ve Sektörün Geliştirilmesi Olanakları Üzerine Bir Çalışma, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 2004. II. Tarım Şurası, Üretim ve Pazarlama Komisyon Raporu, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 2007. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, 2005. Yaş Meyve Sebze

- Raporu, Ankara.
- İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, 2008. Yaş Meyve Sebze Raporu, Ankara.
- İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, 2010. Fresh Fruits and Vegetables Report, Ankara.
- Kanber, R., Kapur, B., Tekin, S., 2008. İklim Değişiminin Tarımsal Üretim Sistemleri Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesine Yönelik Yeni Bir Yaklaşım: ICCAP Projesi, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümü, Adana.
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2005. Tarımsal Araştırma Master Plan Revizyonu, Tarımsal Araştırma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu, 2000-2007. Tarımsal Yapı Üretim, Fiyat, Değer.
- Türkiye İstatistik Kurumu, 2008. 1989-2008 Tarım İstatistikleri Özeti.
- Türkiye Yaş Meyve Sebze Portalı, 2009. Yaş Meyve Sebze Sektör Raporu.
- Vural H., 2006. Yaş Meyve Sebze Pazarlaması ve Toptancı Halleri, Uludağ Ziraat Fakültesi Tarım ve Mühendislik Dergisi, Sayı:78-79, Bursa.

WEB SİTELERİ

- Food and Agriculture Organization, 2000-2009. <http://www.fao.org/>, [Erişim: 22.12.2010]
- Türkiye İstatistik Kurumu, 2008-2009. <http://www.tuik.gov.tr/>, [Erişim: 24.12.2010]
- Türkiye İhracatçıları Meclisi, 2000-2009. <http://www.tim.org.tr/>, [Erişim: 19.12.2010]
- Türkiye Yaş Meyve Sebze Portalı, 2009. <http://www.ysm.org.tr/>, [Erişim: 23.12.2010]

Sorumlu Yazar

Özge Can NİYAZ

ozgecanniyaz@gmail.com

Geliş Tarihi :25.01.2011

Kabul Tarihi :13.04.2011